

boek voor een goed deel rust, lijkt te fors en onnatuurlijk, daar *bescherming* als algemeen begrip de *ontplooiing* in zich sluit. In weerwil van deze bedenkingen mag de verschijning van dit werk uit liberalen kring dankbaar worden begroet als verblijdend teken van de kracht waarmee het besef van het geheel *eenig* karakter van den *persoonlijken*, den *menschelijken* productiefactor arbeid in de economische gedachtenwereld baan brak. Het spreekt van zelf, dat deze opvatting ver reikende konsekwenties met zich bracht voor loonleer en loonpolitiek, voor het arbeidsrecht, waarin niet mag worden gezien de regeling van sommige vermogensrechtelijke transacties, welke met de „waar” arbeid kunnen worden gesloten, maar waarbij de volle persoonlijkheid van den mensch, den drager van den arbeid, in het geding komt.

Wat tot hiertoe met betrekking tot de bijzondere leerstukken werd aangevoerd, geeft een indruk van de kracht, waarmee doordrong de gedachte, dat de mensch in het middelpunt der economische beschouwingen staat. Nog eischt beantwoording de vraag in hoeverre handhaving en versterking dier gedachte aan de wetenschap der economie gewenschten vorm geeft.

De mensch staat in het middelpunt — de *werkelijke* mensch. Geen fictieve mensch-droom der verbeelding. Niet de *homo economicus*, de mensch alleen en uitsluitend door het eigenbelang gedreven, die met de geringste opoffering zoo veel mogelijk goed tracht te verkrijgen. Belangrijke plaats nam hij in de klassieke economie in en wonderlijke capriolen zijn met hem verricht; in allerhande variaties is hij den volke aangediend om zijn verschijning aannemelijk te maken. Hennipman beeldde in zijn boek *Economisch motief en economisch principe* tot in bijzonderheden uit de verschillende gestalten van dien geliefden anonymus. Om hem werden gesponnen theorieën, die den handel en wandel van Robinson Crusoë, den mensch onberoerd van alle maatschappelijke verkeer, tot voorwerp van studie kozen en Robinson als producent, Robinson als consument, Robinson als rentetrekker ten voete uitbeeldden. Anderen verlustigden zich in het ontwerpen eener *statische* economie, waarin arbeid en kapitaal onveranderlijk zijn in hoeveelheid,